

Körbeticiklizni önmagunkat

„Csak otthon érzed igazán, hogy a gyökereid folytatása vagy” –
vallja Krizsán Szilvia színművésznő

Ujjait karomszerűen meggörbíti, kézfejét emeli, s már az egész karjával szárnyal. Mozdulata a madarak lebegése. Az előcsarnokon áthaladó bácsika furán néz ránk. „De nem ez, például Grotowski testgyakorlatai, nem az elmélet segítenek a leginkább a színésznek, hanem a színpadi munka, az évek során felhalmozódó tapasztalat s a gondolataink, problémáink megosztása egymással, kollégákkal”, árulja el a színház titkát Krizsán Szilvia, akivel a Marat/Sade előadás próbája után beszélgettünk az Újvidéki Színház vesztibüljében biciklizésekről, almás rétesről, igazságkeresésről és partedlikről.

Nehéz volt a De ki viszi haza a biciklit? monodrámában viselt surranót hegyes sarkú cipőre cserélned a Marat/Sade Kikiáltó szerepéért?

– Csak időlegesen cseréltem le, hiszen a *De ki viszi haza...?* továbbra is repertoáron marad, a közönség láthatja az Újvidéki Színházban, s meghívásra fellépek vele más településeken is, Magyarországon és idehaza.

Hogyan fogadta a győri és a nagyatádi közönség a december 5-i népszavazást is firtató előadást?

– Az ember a színpadon természetesen nem a saját privát véleményét mondja el. Nagyatádon félve álltam ki a színpadra, hogy most mi is lesz a következménye a népszavazás fircungolásának. Közel parkoltunk a Művelődési Házhoz, tehát felkészültünk a legrosszabbra... Érdekes visszajelzéseket kaptam. Egy férfi azt mondta, hogy ők (magyarországiak) sokkal erősebb kritikát is elbírtak volna, egy fiú pedig aggodalmát fejezte ki, hogy amit elmondok, az nem túlságosan sértő-e a vajdaságiaknak. A többségnek tetszett az előadás, ami érthető, hiszen mindent a vicces oldaláról közelít meg.

A közönség kedvét könnyebb volt megnyerned, mint annak előtte Szerbhorváth Györgyöt írásra bírnod. Mivel sikerült rávenned, hogy megírja a darabot?

– Már régebről ismertem Gyurit, mindketten kishegyesiek vagyunk. Igaz, kocsmáztunk együtt, de sohasem voltunk egyazon szűk baráti körnek a tagjai. Sokáig kellett gyűjtenem a bátorságot, hogy csak úgy odalépjek hozzá: írj nekem egy darabot! Mert Krizsán Szilvia meglehetősen kishitű, komplexusos ember, s bizonytalanságát félve leplezi. Mi van, ha egy tehetéstelen, középszerű vajdasági színésznőnek gondol az engesztelhetetlen kritikus? Szánalmas lehettem, ahogy a válaszon értetlenkedve percekig nem tudtam ellépni mellőle. „Engem nem érdekel a színház”, mondta, én pedig olyan témákat emlegettem, amelyek belekerülhetnének a darabba. Például a muskátlizene, hogy lehetünk akármilyen kimért csúcsertelmiségek, ha megszólal, még ha ízlésünktől teljesen elüt is, mindenki elkezd ütni a térdén a ritmust, indul az igazi hepaj, megelevenedik a társalgás. Bólogatott. Én pedig a következő hetekben levelekkel ostromoltam. „Elutaztam. Érdemben majd később válaszolok”, írta vissza. Aztán úgy esett, hogy pár napig nem fértem hozzá a leveleimhez. Csodálkoztam, hogy az eltelt rövid idő alatt tele lett a postaládám. Visszafelé kezdtem olvasni a küldeményeket. „Annyira szar, hogy azt sem mondom, jó napot?!”, írta Gyuri. S mire átböngésztem az összes üzenetét, megtaláltam az elsők közt a darabot. „Na jó, írtam valamit”, állt a címzésen.

Majdnem a darab felét elküldte. Rengeteget írt, négy órát is betöltő szöveget. Az egyeztetések és javítások után azzal rekesztette be a munkát, hogy jó, ő befejezte, de kell egy rendező, egy zenei szakértő, mert ő nem ért a muskátlizenéhez, meg egy dramaturg, aki a szöveget dinamikussá alakítja. Nekem azonban (részben anyagi okok miatt) nem akadt a segítőknek ilyen népes tábora. Egy jó szándékú voluntőrrel így magam vittem színre a darabot, amolyan „partizánmunkával”.

Milyen nehézségekkel szembesültél a darabban, melyet önmagadnak kellett rendezned?

– A rendező mellett a színész kipróbálhatja magát a színpadon. Megmondják neki, hogy ez a szituáció, ezek a viszonyok, ez a figura, ez az értelmi tartalom. A színész ebből összerak valamit. Nagy segítség, ha valaki azt mondja a próbán: „Az nagyon jó volt, hogy annál a mondatnál azt csináltad, hogy...” Én kamerával vettem fel saját alakításomat, de a kamera nem árulta el, mi a jó. Nem tudtam kétszer ugyanazt nyomban megcsinálni. Nagyon nehezen találtam meg a dráma tényleges igazságtartalmát. Volt egy nap, amikor felültem a biciklire, s csak kerekéztem körbe-körbe a

kisteremben. A főnököm értetlenül nézett rám. Nem találok egy mondat igazságát, nyolcasoztam el mellette. Nem értettem, egyik mondat hogyan kötődik a másikhoz. Persze olvasva egyértelmű volt, egészen logikus, de eljátszani mégsem tudtam. „Szilvia, csak nem az ősi, kínai-taoista tanítást követed, mely szerint ha háromszor körbeciclized a rendező székét, eszedbe jut a megoldás?”, viccelődött a főnök. No igen, feleltem vissza neki a nyeregből, nehéz körbeciclizni önmagunkat!

Végül miben sikerült a darab lényegét megragadnod?

– Legutóbb a *Kommunizmus történetében* találtam meg ilyen hosszas vesződések után a szerepemet. Kátya Jezova egy fanatikus ember, s megérteni, mi a fanatizmus, nagyon nehéz volt egy olyan embernek, aki nem rajongó. Tinédzserként még a popzenészek képét sem ragasztottam a falra. Nem találtam magamat a szerepben. S aztán egy nap, hazafelé buszozva, a vásárcsarnok előtt haladtunk el. Valami nagyobb vásár lehetett, az épület előtti téren számtalan lobogót cibált a szél. Valahonnan a gyermekkorból jött elő a kép, felvonják a zászlót, szól a himnusz és a partizáninduló. Ez volt a biciklizéssel is. A szereplő személyét például Piroson leltem meg. Nem embereket utánoztam, hanem a hangulatra, keserűségre találtam rá, melyek a falak közül jöttek. A gondolatokban, ahogy az ember járkal a házak közt.

A drámát kísérő videofelvételeket azonban nem csak Piroson készítettétek. Kishegyesen és Újvidéken más érzéseket találtál a szerepedhez?

– A zeneszámokhoz hiányzott a mozgókép, viszont a Kicsiny falum, ott születtem én videó különös tanulságokkal szolgált. Egy kollégám adta az ötletet, hogy a zeneszám alá eladó házak képsorait vegyük fel. Esetleg kis létszámú osztályok tablóját, melyeken csak pár gyermek arcképe szerepel. Hegyesen rengeteg elhagyott, romos házat találtunk. A lepusztult házak látványa s az elhagyatott otthonok reménytelensége nagyon erős hatást gyakorolt rám. Két héttel a bemutató előtt azt éreztem, hogy többet nem tudok viccelődni az előadásban. Mert ezen a szinten szentségtörés lenne. Nem lehet, hiszen egy olyan nő életét játszom, aki nélkülöz, ezért jár a városba takarítani, ezért áll a buszmegállóban, s én csak egy előadás erejéig élem át a kint, amit ő nap-nap után.

A monodrámában is egy a 40-es éveinek a végén járó asszonyt alakítasz. A Chicagóban Morton mama voltál, Anya a Várnászban, Mama a Hairben és Bizonyosné a Lila ákácban. Hogyan igazoltad magadban, hogy saját generációd édesanyját játszod el a színpadon?

– Ezt nagyon régen elrendeztem magamban, tizenöt évesen már egy nálam tíz évvel idősebb férfival szórakoztam. Akkor, azt hiszem, meg is

öregedtem. Viccelek..., mindig is koraérett voltam, emiatt lehet, hogy hamar elkezdtem anyaszerepeket játszani.

Egy színésznőt nagyon foglalkoztat a kérdés, hogy kinek a szerepébe is bújik majd tíz-húsz-harminc év múlva?

– Vélhetőleg kellene. Hiszen korán kezdtem, harmadévesen már az Újvidéki Színházhoz szerződtem. De folytonosan azt éreztem, hogy nem vagyok eléggé foglalkoztatva, nem kapok megfelelő szerepeket. Akkor még átlagos külsejű nő voltam, de abból a frusztrációból kifolyólag, hogy a kolléganőim kapták a főszerepeket, s magamat sem gondoltam tehetségtelennek, valamint a kialakult önértékelési zavar és rossz érzés „gyógyítására”, enni kezdtem. De ez magával hozott egy remek lehetőséget, hiszen a háborúk következtében az Újvidéki Színházból hiányoztak a középkorú nők. S azáltal, hogy jó tíz évvel kövérebbre híztam magam, mint ahány voltam, a fizikai habitusomból kifolyólag játszhattam el a generációm anyját. Igaz, fejben is hozzáöregedtem a szerepekhez, szoknom kellett második gyermekem születésekor, hogy nem negyvenvalahány vagyok, hanem alig harminchárom.

Hogyan hat a munkádra, hogy immár nem csak a színpadon, de odahaza is anya vagy?

– Nem csak amiatt nehéz az időszak, mert két helyen kell helytállnom. Egyelőre áthidalhatatlan feladat például az otthoni szövegtanulás. A gyermekeim születése előtt, úgy, mint minden színész, én is mosogatás és porszívózás közben tanultam a szerepeimet. Mirigyet játszottam, s most a Kikiáltót a Marat/Sade-ban az összes véres, perverz, brutális szövegével. Tehát nem olyanokkal, melyeket otthon nyugodt lelkiismerettel tanulhatnék a gyerekeim előtt. Ugyanakkor nem tudok önző lenni, s egy órával a próba előtt a színházba érkezni, sőt az ember azon igyekszik, hogy hamarabb is szabaduljon. Az édesapám halála megtanított arra, hogy az életet azokkal éljük le, akik igazán fontosak a számunkra, mert sohasem tudhatjuk, mikor jön el a vég. S aztán az öltözőben se nagyon lehet velem másról beszélni, mint partedikről és Barbie babákról. Kicsit beleőrültem az anyaságba. Elmegyek magamnak téli lábbelit venni, erre építőköcckákkal térek haza. A színházi dolgokba nehezen tudok visszazökkenni. Sok esetben nem merek próbálni, nem merek suta lenni. Arra gondolok, hogy ha kipróbálom, s nem sikerül valami, tehetségtelennek fognak tartani. Persze ez hülyeség, pláne a színpadon nincs ennek helye. Jólesne erről többet beszélni.

A színpadon is olyan önzetlen vagy, mint odahaza a gyermekeiddel?

– Nem vagyok önzetlen. Sőt!, meglehetősen nehéz természetű, domináns személy vagyok. Nem tudom, ezt nevezik-e maximalizmusnak,

de ahhoz hasonló. Szeretem, ha minden pontosan le van fektetve, ki van centizve. Nehezen improvizálok, igazán csak a magyar nyelvben érzem otthon magam, nehezen találom fel magamat új szituációkban. Önző vagyok a színpadon, s a gyerekeimmel kapcsolatban is annak az anyának a természete domborodik ki, aki nem lehet eleget a gyerekeivel, pedig azt akarom, hogy szeretve érezzék magukat.

Azt mondtad, hogy a komplexusaidat álcázod a színpadon. Mire céloztál pontosan?

– Azt hiszem, a színházat mindenekeelőtt arra használom, hogy igazoljam a létezésem létjogosultságát. Az a fajta szorongásos-depressziós vagyok, aki fél is a néző elé állni. Persze kimégy a színpadra sírni, a földhöz verni magad vagy egy mikrofonnal kéjesen hörögni, s ezt magadban le is igazolod. Addig állsz a függöny mögött, amíg el nem hiteted magaddal, hogy te vagy a világ legszerencsétlenebb flótása, vagy a leginkább felzgatott elmeegógyintézeti lakó. De állandóan szorongsz, hogy mi van, ha csak magaddal sikerül elhitetned, vagy már magaddal sem? Egy rendező mondta, hogy ha az ember húsz-harminc éve csinálja mindennap ugyanazt, akkor el kell jönnie egy reggelnek, amikor nem úgy kel, hogy megkérdőjelezi a tehetségét. Én még nem értem meg ezt a húsz évet... Nem voltak olyan álmaim, hogy csillogás, Hollywood, de ettől többet vártam. Ez hangozhat hálátlanul is, mert jó szerepeket kapok, játszhatok, munkám van. De amikor az ember színésznek készül, másként képzelem el az egészet. A színész csak kívülről néz ki úgy, hogy bármi hatalma van. A színész közlegény a színházi hierarchiában. Nem őt kérdezik, hogy mit játszon a társulat, ő mit szeretne játszani, milyen ruhában tenné ezt, fel tud-e menni húsz cm-es tűsarkú cipőben a lépcsőn. Tanulja meg! A színház sokkal nyersebb, durvább, parlagibb. Koszosak, sárosak vagyunk a próbák után, a deszkák közé a por kisikálhatatlanul ülepedik.

Viszont ma már elszakíthatatlanul kötődsz a poros vajdasági színpadokhoz. Az 1999-es bombázások alatt Budapesten éltél, a magyarországi Szerb Színházban játszottál. Elsősorban nem is a távozásod az érdekes, hanem a visszateérésed. Mi hiányzott?

– Kezdetben nagyon jól éreztem magam Pesten. Amikor elkezdődött a bombázás, az én lelkemről egy hatalmas terhet vett le. Az ember az egész életét úgy éli le, hogy tudja, cselekedeteinek milyen következményei lesznek vagy lehetnek. A háború ideje alatt megértettem, hogy az élet nem egy konstans dolog. Budapesten engem senki sem ismert, új személyiséget vehettem magamra. Azt hiszem, szabad voltam. De elfogott a honvágy. Úgy éreztem, hogy nem azokkal az emberekkel kávézom, akikkel valójában

szeretnék. Nem érdekelt az, amit ők fontosnak tartottak, nem éreztem a magaménak. Nem értettem, hogyan gondolkodnak a körülöttem élő emberek, a szituációkat, a „nyelvet”, s egy idő után nem is akartam megérteni. Hiányzott nagyapám lefulladás traktora, mellyel hajnalban kukoricát törni mentünk Hegyesen a határba, s a szomszédok almás rétese, melyet nem a pirosposzsgás pofikámért kapok, hanem azért, mert nagyapám kedvesen mosolygott, s a néni erre még emlékszik. Csak otthon érzed igazán, hogy a gyökereid folytatása vagy.

Mi fogadott itthon?

– Nem tulajdonítottam nagy jelentőséget a visszatérésnek. A bombázások véget értek, de a hatalom, a kilátástalanság maradt. A háború e szempontból reménytelen: tudod, hogy vége lesz egyszer. De a bombázások utáni évben nem változott semmi, lélekölő volt, hogy az egyik útról visszalépsz, s felismered, hogy nincs másik út. S én ezzel a léleköléssel foglalkoztam a szerepeimben. S most ez tér vissza a monodrámában is. Az érzéseim hasonlatosak a háború utániakhoz. Nem tudom, hogy hol vagyok, hol tartok pontosan. Gyakran elfog a kétely, s akkor megint el szeretnék menni, s mást csinálni. Ugyanakkor az nagyon kényelmes, hogy az ember azt csinálhatja, amihez ért. Nem valószínű tehát, hogy elhagyom a színpadot, hogy elmenekülök. Csak jó volna néha fél évre távírdásznak szegődni.